

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України, професора кафедри інформаційної діяльності та зв'язків громадськістю Київського національного університету культури і мистецтв
Мотляха Олександра Івановича

на дисертацію КАЗМІРУКА Сергія Дмитровича
«Методичні та організаційно-правові засади застосування поліграфа у
секторі безпеки та оборони України»,
подане на здобуття наукового ступеню доктора філософії в галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження.

Довготривала воєнна агресія російської федерації проти України змушує вкотре консолідувати усі наявні зусилля і можливий потенціал наших співвітчизників у протистоянні небезпечному і підступному ворогові сучасності. Важливе місце у цьому процесі посідає поліграф і можливості його застосування, зокрема у секторі безпеки та оборони України. Не секрет, що цей науково-технічний прилад та отримані за його допомоги результати дали можливість для багатьох сфер діяльності та напрямів у яких він використовується, вирішити нагальні питання, де в інший спосіб їх досягти було практично не можливо. Не зважаючи на недовіршений процес легалізації поліграфа в Україні, дослідження з його використанням долають свій нелегкий шлях, утверджуючись і закріплюючись в суспільстві, відкидаючи в минуле те, коли до цих досліджень ставилися зневажливо і навіть вороже. На тепер кожна із сфер та галузей сама визначає потребу, необхідність та межі у застосуванні поліграфа. Затребуваною стала і професія поліграфолога, адже від грамотного, продуманого та методично злагодженого процесу залежить якість та результативність отриманих результатів дослідження. Водночас із популярністю цієї професії виростає і рівень відповідальності спеціаліста-поліграфолога. Він повинен досконало володіти навичками фахових знань у проведенні психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа та наданні замовникові чітких і науково обґрунтованих висновків, отриманих ним результатів. Усе це є копіткою працею, в якій поліграфолог постійно самоудосконалюється і виростає як професіонал у своїй галузі знань. Ці та інші питання уже мали відображення у низці раніше захищених наукових дисертацій вітчизняними дослідниками поліграфа. Дисертант же пішов своїм шляхом і він вбачає актуальність своєї теми дослідження у висвітленні питання методичних та організаційно-правових засад застосування поліграфа у секторі безпеки та оборони України. На його погляд, саме ця вітчизняна стратегічна сфера найбільше потребує уваги у відпрацюванні

чітких та зрозумілих прийомів і способів у використанні поліграфа. Автор як досвідчений практик-поліграфолог зміг виокремити та вибудувати ключові особливості у питанні впровадження поліграфа, які притаманні тільки оборонній інфраструктурі нашої держави, вказати на існуючі прогалини, пропонуючи власне бачення у розв'язанні цих проблем та ефективних шляхів їх подолання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до пріоритетних напрямів проведення державної політики у сфері національної безпеки, протидії корупції та вдосконалення методичних та правових механізмів діяльності сектору безпеки і оборони України. Тематика та зміст роботи узгоджуються з положеннями чинних нормативно-правових і стратегічних документів, що визначають сучасні підходи до забезпечення національної безпеки та відповідають положенням Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 66-р., — у частині розвитку відповідальної поведінки суб'єктів, управління комплаєнс-ризиками та запобігання корупції; положенням ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції» в частині впровадження ефективних механізмів запобігання корупційним правопорушенням, удосконалення процедур добору, перевірки та контролю осіб, уповноважених на виконання функцій держави, що безпосередньо пов'язано із застосуванням психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа.

Робота також корелює зі Стратегією національної безпеки України «Безпека людини - безпека країни», затвердженою Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, у частині реалізації комплексного підходу до захисту національних інтересів, посилення інституційної спроможності сектору безпеки і оборони України, протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також підвищення ефективності державного управління в умовах кризових та воєнних викликів.

Положення дисертації узгоджуються з цілями та завданнями Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220, дію якої продовжено до затвердження нової Державної антикорупційної програми на наступний програмний період, у частині формування дієвих інструментів запобігання корупції в органах державної влади, удосконалення процедур кадрового контролю, підвищення доброчесності та прозорості публічної служби.

Дисертаційне дослідження відповідає положенням Державної стратегії боротьби з тероризмом, затвердженої Указом Президента України від 5 березня 2021 року № 98/2021, у частині посилення спроможності сектора безпеки і оборони України щодо виявлення, нейтралізації та попередження загроз терористичного характеру, що зумовлює необхідність удосконалення

методологічних та правових засад застосування спеціальних психофізіологічних методів у секторі безпеки і оборони України; принципам та пріоритетним напрямам у сфері наукових досліджень для правової галузі, що знайшли відображення у Проекті «Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2026-2030 рр. та відповідає вимогам пункту 2.8 Примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 Право (затверджено наказом Міністерства освіти та науки України від 28 грудня 2018 р. № 1477).

Дисертаційна робота відповідає Плану науково-дослідних робіт Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України», а саме: «Концептуальні засади правового забезпечення цифрової та соціальної трансформації в контексті сталого розвитку України» (НДР на замовлення НАПрН України, січень 2024 р. – грудень 2027 р., номер державної реєстрації 0123U105345), «Теоретичні та організаційно-правові основи забезпечення кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури та системи управління кризовими ситуаціями в умовах цифрової трансформації» (НДР на замовлення НАПрН України, січень 2022 – грудень 2025 рр., номер державної реєстрації 0121U113916).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у дисертації.

Дисертаційне дослідження Казмірука Сергія Дмитровича на тему: «Методичні та організаційно-правові засади застосування поліграфа у секторі безпеки та оборони України», виконано на належному науковому рівні. Воно вирізняється своєю глибиною розкриття проблематики наявного питання, обґрунтованістю та достовірністю, чіткими сформульованими пропозиціями й рекомендаціями, лаконічними і змістовними висновками. Дисертант вміло поєднав свій особистий досвід поліграфолога із теоретичними та практичними напрацюваннями інших як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників поліграфа, провів системний аналіз цільової наукової й методичної літератури і вміло використав її у своїй науковій праці.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджені теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом й узагальненням фундаментальних наукових праць, які розкривають сутність поліграфологічних досліджень та їх особливості.

Одержані автором результати дослідження з позиції теорії і практики поліграфологічної діяльності характеризують високий рівень вирішення ним проблем обґрунтування теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій важливих для сектору безпеки та оборони України. Вони є чітко визначеними і доведеними до свого логічного завершення, а частина з них уже

впроваджені як методичні та практичні розробки і знаходять відображення у пропонованих автором сферах її напрямках.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації, вказують на її високий рівень обґрунтованості, що свідчить про те, що дисертант зважено і продумано підійшов до вирішення поставлених ним завдань дослідження. Фундаментальність, всебічність та об'єктивність наукової роботи відбивається у системному, ґрунтовному й поетапному розкритті об'єкта, предмета, мети і завданням дослідження. Послідовне подання матеріалу в дисертації дає змогу відслідкувати цілісну ідею цього наукового здобутку, побачити та визначити найбільш пріоритетні напрями, що потребують його подальшого опрацювання. Аналіз змісту роботи засвідчує довершений характер проведеного дисертантом наукового дослідження. Достовірність і наукова новизна отриманих результатів, винесених на захист цієї праці, полягає в істотному внеску автора у розв'язанні ним низки важливих завдань у застосуванні поліграфа в діяльності сектору безпеки та оборони України.

У структурі своєї побудови робота складається із вступу, трьох розділів, які наповнені дев'ятьма підрозділами, висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг наукової роботи нараховує 287 сторінок, у тому числі основного тексту 227 сторінок, список використаних джерел налічує 163 найменування. Матеріал має послідовний і логічно-обґрунтований виклад. У ньому присутній чіткий науковий стиль, своя архітектоніка побудови та системне бачення автора у розв'язку поставлених ним завдань проблематики дослідження. Автор оперує значним масивом опрацьованої ним наукової та прикладної літератури, як вітчизняної, так і зарубіжної, що збагачує зміст роботи та виводить її на високий якісний рівень робіт такого виду діяльності.

Структура дисертації побудована чітко і логічно, а розділи та підрозділи є взаємопов'язаними між собою. Вона повністю відповідає всім заявленим вимогам до такого виду роботи, що дозволяє послідовно розглянути проблемні питання визначені дисертантом. Автор впорядковано виклав матеріал, правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Вибрана структура дисертації дозволила йому цілісно проаналізувати широкий спектр питань, пов'язаних із застосуванням поліграфа в діяльності сектору безпеки та оборони України.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження цілком може слугувати орієнтиром для подальшої підготовки здобувавами майбутніх наукових досліджень у вивченні та удосконаленні питань використання поліграфа, а також у викладанні навчальних дисциплін «Національна безпека», «Інформаційне право», «Судова психофізіологія», «Криміналістика» тощо. Напрацьовані результати дослідження можуть бути застосованими у правотворчості для удосконалення чинних актів законодавства, зокрема: Закону України «Про національну безпеку України щодо

застосування поліграфа» та «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у питанні врегулювання діяльності із застосуванням поліграфа», а також у розробленні низки інших підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють правові основи проведення таких досліджень, у тому числі на основі впровадження ШІ технологій. Важливе місце вони можуть відіграти і у практичній діяльності, особливо у секторі безпеки і оборони України для підготовки й прийняття кадрових рішень, проведення службових розслідувань (перевірок), спростування за письмовим зверненням особи наявних сумнівів щодо правдивості наданої нею інформації, проведення спеціальних перевірок та антикорупційних заходів і таке інше. Назагал наукова праця за своєю цільовою тематичною спрямованістю має вагомe теоретичне і прикладне значення для юридичної науки та практики, психології та поліграфології. Вона створює додаткове підґрунтя для розвитку низки інших галузей знань у розумінні впровадження поліграфа та його потенціалу для різних секторів обороноздатності нашої країни.

Наукова новизна одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження Казмірука Сергія Дмитровича належить до числа одних із перших ґрунтовних і системних наукових праць, виконаних та представлених до публічного захисту після початку повномасштабної збройної агресії росії проти України, в якій чільне місце відводиться практичним питанням у використанні поліграфа в секторі безпеки та оборони України. Автор у своїй роботі сформулював науково обґрунтовані пропозиції й практичні рекомендації, які до нього іншими дослідниками ще не розроблялися. Через призму опрацьованих ним теоретичних і практичних здобутків інших дослідників поліграфа він запропонував власне бачення розвитку поліграфології в Україні як науково-практичної дисципліни. На його думку подальша динаміка розвитку цієї науки буде щільно переплітатися з високими технологіями, зокрема з цифровізацією й інтеграцією кібернетично захищеного інтелектуального та високотехнологічного інструментарію комп'ютеризованих поліграфологічних систем у поєднанні з технологіями штучного інтелекту. Це дасть можливість вийти на новий рівень у досягненні ефективності виявлення прихованої та недостовірної інформації від досліджуваних осіб у сфері забезпечення національної безпеки України. Назагал він відстоює позицію того, що застосування поліграфа є одним із стратегічних інструментів у запобіганні внутрішнім та зовнішнім загрозам при виявленні злочинів проти основ Національної безпеки.

Дисертант вперше у вітчизняній юридичній науці розробив та запропонував авторський підхід до розуміння методологічних, методичних та організаційно-правових засад застосування поліграфа як цілісної науково-практичної дисципліни, сформованої на сучасних засадах міждисциплінарної наукової синергії. На його погляд поліграф нині перебуває на етапі переходу з

традиційного науково-технічного приладу у нову вищу фазу свого розвитку об'єднуючись з технологіями інтелектуального та високотехнологічного інструментарію та комп'ютеризованої поліграфологічної системи на основі генеративно-обчислювальних систем штучного інтелекту. Він наголошує на тому, що проведений ним аналіз глобальних трансформаційних процесів свідчить про зв'язок з технологіями штучного інтелекту й виступає не тільки як інструмент технологічного поступу, а й як визначальний чинник інтенсифікації інноваційного розвитку. Дисертант переконаний, що у найближчій перспективі це дасть можливість більш якісно проводити психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа у багатьох сферах діяльності, в тому числі й у секторі безпеки і оборони України. Ключова ідея наукової розвідки, яку відстоює автор, – це розвиток систем виявлення прихованої та недостовірної інформації, отриманої від досліджуваних осіб в процесі проведення поліграфологічної процедури, а також обов'язковий перехід до комплексних систем оцінювання результатів дослідження шляхом підтримки й прийняття рішень на основі використання штучного інтелекту. Такий процес трансформації потребує відповідних навичок в роботі поліграфолога, на основі його вмінь, знань і компетентності у розумінні цифрових технологій, інформаційної безпеки та кібернетичного захисту, які необхідні будуть йому в реалізації завдань для впровадження інноваційних систем у секторі безпеки і оборони України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Не зважаючи на загальну позитивну оцінку цієї дисертаційної роботи, вона не позбавлена недоліків та окремих дискусійних положень, які потребують своєї додаткової аргументації під час публічного захисту дисертанта.

1. Підрозділ 1.2. *Зарубіжні методичні підходи щодо застосування поліграфа.* Рубрика підрозділу анонсує проведення відповідного аналізу наукових здобутків закордонних теоретиків та практиків у висвітленні методологічних підходів у застосуванні поліграфа, натомість у ньому здійснюється за одно і порівняльна характеристика з вітчизняними здобутками поліграфологів у цьому питанні. Тут же автор й обґрунтовує свою позицію щодо важливості використання технологій штучного інтелекту для забезпечення об'єктивності отриманих результатів проведеного психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа тощо. Безперечно ці та інші пропозиції є слушними, але їх потрібно було винести і розглядати у підрозділі 1.3. *Методологічно-методичний інструментарій застосування поліграфа в Україні*, де ним здійснювався аналіз вітчизняних напрацювань поліграфологічної сфери діяльності, а не прив'язувати їх до зарубіжних напрацювань.

2. Дисертант у підрозділі 2.2. *Тактичні та психологічні засади застосування поліграфа в праксеологічній практиці сектору безпеки і оборони України*, з анонсованих ним засад плавно перейшов у питання термінології поліграфологічної діяльності, залишивши тактичні й психологічні аспекти не до

кінця розкритими. Практично питання цієї рубрики як би випало із поля зору дисертанта, а тому не зовсім зрозуміло, який саме алгоритм цих засад є оптимальним для оборонної сфери України.

3. У питанні напрямів удосконалення методичних засад застосування поліграфа, автор на сторінці 186-189 дисертації, відстоює позицію щодо формування Єдиного реєстру поліграфологічних методик, який повинен застосовуватися в секторі безпеки і оборони України із їх чіткою детермінацією умов застосування, встановлених відповідних обмежень та імперативних критеріїв контролю якості поліграфологічного дослідження. Разом з тим він не розкриває яким саме чином має відбутися стандартизація цих методик, хто має бути її розробником і чи матиме вона поширення на інші сектори в яких застосовується поліграф, чи обмежуватиметься тільки сектором безпеки і оборони України. Також із змісту висвітлення цього питання не проглядається, які на його думку методики є найбільш ефективними для сектору безпеки і оборони України.

4. На сторінці 191 наукової роботи дисертант наголошує на існуючій надмірній залежності результатів проведеного дослідження від суб'єктивного інтерпретаційного впливу та індивідуальної дедукції поліграфолога. Він відстоює позицію, що це є методично недоцільним для сектору безпеки і оборони України і потребує заміни його шляхом вдосконалення через впровадження поліграфологічних алгоритмів штучного інтелекту, а також застосування ІВІ та КПСК на основі ГОСШ. Незрозуміло як це буде узгоджуватися із міжнародними стандартами і регламентами поліграфологічної сфери діяльності, в яких відсутні механізми використання ШІ технологій.

5. Оцінюючи перспективи вітчизняної поліграфології у співвідношенні із передовою міжнародною поліграфологією, автор вважає, що перспектива повноцінного запровадження поліграфологічних технологій у функціонування СБЮ України залежить від прийняття на державному рівні комплексного правового інструментарію психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа. Про який саме комплексний інструментарій йде мова не до кінця зрозуміло? Тут же дисертант наголошує на створенні «Українського державного Центру виявлення прихованої і недостовірної інформації». Хотілося б почути думку дисертанта в наступному:

- Який механізм створення цього Центру і яким чином має регулюватися його діяльність?

- Чи поширюється чинність цього Центру на поліграфологів усіх силових структур і відомств, чи тільки на сектор безпеки і оборони України?

Назагал, висловлені офіційним опонентом зауваження певною мірою зумовлені складністю обраного дисертантом предмету для свого наукового пошуку, разом з тим вони не знижують загальної позитивної оцінки цієї наукової

праці та її важливості для сектору безпеки і оборони України. Варто наголосити, що значна кількість зауважень містить уточнюючий або дискусійний характер. На думку офіційного опонента, дисертація є завершеною роботою, що виконана на високому науковотсортстичному рівні і має в собі ключові положення та науково обгрунтовані результати для подальшого розвитку сучасної вітчизняної поліграфології. Вони розв'язують важливе науковоприкладне завдання у подоланні теоретичних і праксеологічних проблем, що є у цій специфічній та надважливій для суспільства сфері діяльності. Дисертація Казмірука Сергія Дмитровича на тему: «Методичні та організаційно-правові засади застосування поліграфа у секторі безпеки та оборони України», є одним із перших комплексних і самостійно виконаних досліджень, підготовлених у тематиці оборонної сфери України, що подане на здобуття наукового ступеню доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» й відповідає Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (з подальшими змінами), Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261(в редакції Постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року №502) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023, а її автор Казмірук Сергій Дмитрович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
професор кафедри інформаційної діяльності
та зв'язків громадськістю Київського національного
університету культури і мистецтв

Олександр МОТЛЯХ

Підпис	<i>О. Мотлях</i>	
Начальник ВК	<i>А. Мотлях</i>	
«29» 09 2024		